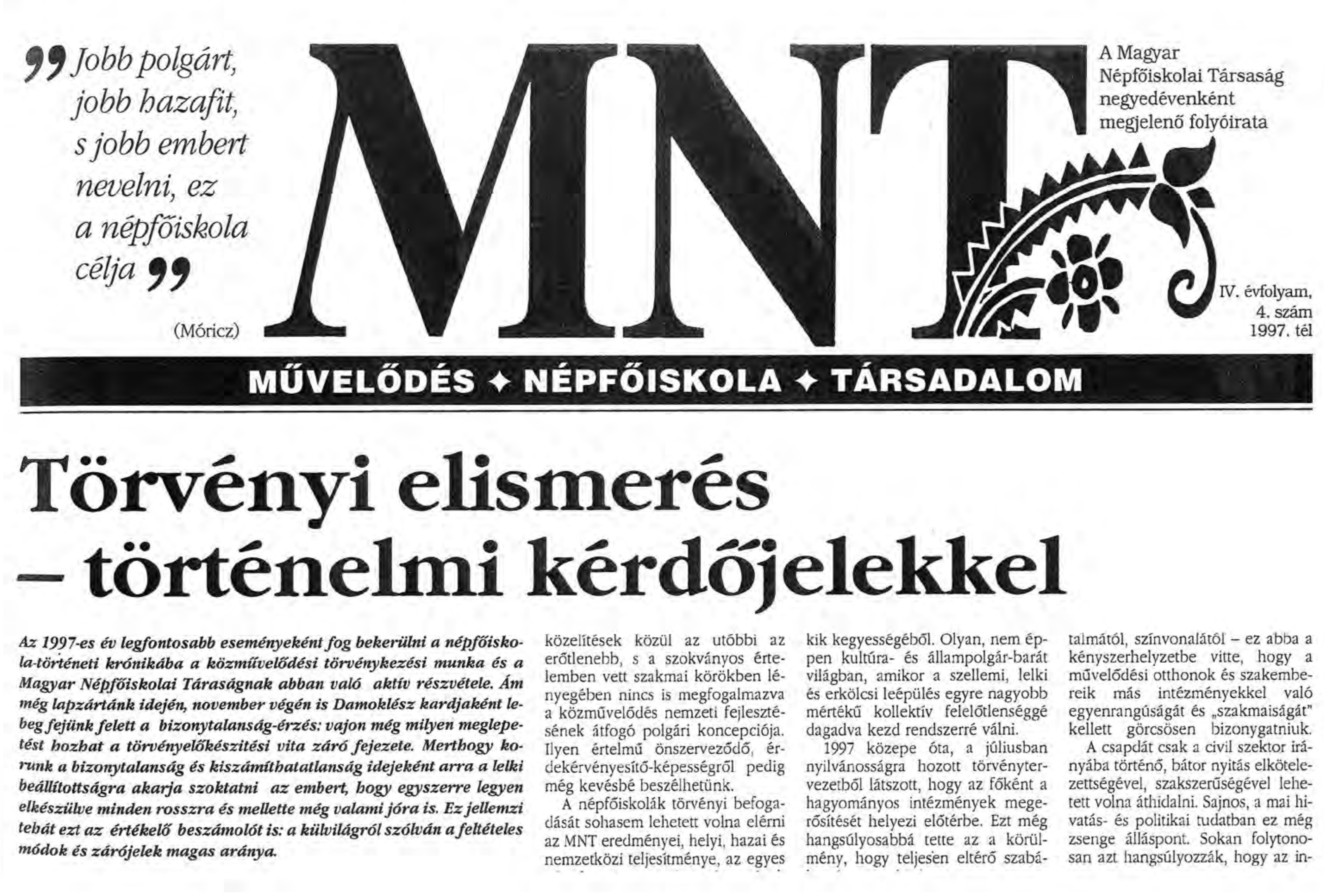

> „Jobb polgárt, jobb hazafit, s jobb embert nevelni, ez a népfőiskola célja"
>
> (Móricz)

MNT

A Magyar Népfőiskolai Társaság negyedévenként megjelenő folyóirata

IV. évfolyam,
4. szám
1997. tél

MŰVELŐDÉS ◆ NÉPFŐISKOLA ◆ TÁRSADALOM

Törvényi elismerés – történelmi kérdőjelekkel

Az 1997-es év legfontosabb eseményeként fog bekerülni a népfőiskola-történeti krónikába a közművelődési törvénykezési munka és a Magyar Népfőiskolai Tárasságnak abban való aktív részvétele. Ám még lapzártánk idején, november végén is Damoklész kardjaként lebeg fejünk felett a bizonytalanság-érzés: vajon még milyen meglepetést hozhat a törvényelőkészítési vita záró fejezete. Merthogy korunk a bizonytalanság és kiszámíthatatlanság idejeként arra a lelki beállítottságra akarja szoktatni az embert, hogy egyszerre legyen elkészülve minden rosszra és mellette még valami jóra is. Ez jellemzi tehát ezt az értékelő beszámolót is: a külvilágról szólván a feltételes módok és zárójelek magas aránya.

közelítések közül az utóbbi az erőtlenebb, s a szokványos értelemben vett szakmai körökben lényegében nincs is megfogalmazva a közművelődés nemzeti fejlesztésének átfogó polgári koncepciója. Ilyen értelmű önszerveződő, érdekérvényesítő-képességről pedig még kevésbé beszélhetünk.

A népfőiskolák törvényi befogadását sohasem lehetett volna elérni az MNT eredményei, helyi, hazai és nemzetközi teljesítménye, az egyes

kik kegyességéből. Olyan, nem éppen kultúra- és állampolgár-barát világban, amikor a szellemi, lelki és erkölcsi leépülés egyre nagyobb mértékű kollektív felelőtlenséggé dagadva kezd rendszerré válni.

1997 közepe óta, a júliusban nyilvánosságra hozott törvénytervezetből látszott, hogy az főként a hagyományos intézmények megerősítését helyezi előtérbe. Ezt még hangsúlyosabbá tette az a körülmény, hogy teljesen eltérő szabá-

talmától, színvonalától – ez abba a kényszerhelyzetbe vitte, hogy a művelődési otthonok és szakembereik más intézményekkel való egyenrangúságát és „szakmaiságát" kellett görcsösen bizonygatniuk.

A csapdát csak a civil szektor irányába történő, bátor nyitás elkötelezettségével, szakszerűségével lehetett volna áthidalni. Sajnos, a mai hivatás- és politikai tudatban ez még zsenge álláspont. Sokan folytonosan azt hangsúlyozzák, hogy az in-

Először törvényben

A folyamat lezárulása előtt még korai lenne értékelni azt a jelentős fejleményt, hogy magyar törvényben először fog megjelenni a népfőiskolák törvényesítése. Több mint fél évszázaddal ezelőtt Szabó Zoltán csak azért vállalkozott képviselőjelöltségre, hogy megkísérelje ezt elérni. Valóban új és fontos fejlődés a mi életünkben, hogy a huszonegy évvel ezelőtt született közművelődési törvény helyébe kerülő új, *A kulturális javak védelméről és a múzeumi intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről* szóló törvény jogi elismerést jelent a népfőiskoláknak. A Társaság kitartó erőfeszítései nélkül ez sohasem történt volna meg.

Ám ahhoz képest, hogy 1990-ben a népfőiskola bekerült a nemzeti kormányprogramba, s akkor joggal gondolhattunk egy finn típusú, vagy másféle északi szemléletű, önálló magyar népfőiskolai törvényre, ahhoz képest ez az eredmény – figyelembe véve a két választási ciklus alatt egyaránt feltornyosuló akadályokat is – igencsak szegényecske.

A Társaság tagsága és e lap olvasói előtt ismeretesek az elmúlt évek eseményei, minthogy az MNT-t 1996 elején felkérték a minisztériumi szakértői előkészítő munkabizottságba, s az elnökségi üléseken is megvitatott álláspontját tanulmányok és észrevételek sorában képviselte. 1996 nyarán az MNT folyóirat tematikus száma körképet adott a leglényegesebb eszmei alapokról. Aztán, ahogy lenni szokott, a munkabizottság – különben is ismeretlen – kompetenciaköréből a politika felsőbb régiói ragadták magukkal a tervezetet, főként 1997-től. Ilyenkor a szakértők érvei már csak a döntéselőkészítő, hivatali manőverezés érdekrendszerében hányódnak, s az alkukban alig játszhatnak intellektuális szerepet. Az 1996. évi bánki közgyűlésünk jogi tervezettel foglalkozó fóruma is megmutatta, hogy az intézmény- és főállású népművelő-központú, illetőleg a civil társadalom irányába nyitó, intézményreformot képviselő megpártok irányától független, évek óta egyre erősebben megnyilvánuló elismerés és támogatókészség nélkül. De a legfontosabb – s ez is a cseperedő polgári tudat részeként vésődhet be –, hogy a Társaság ezt, mások tevékeny támogatásával, elsősorban maga érte el, a saját akaratából és elhatározásából, állhatatosságából. Nem valalyozást igénylő (valóban „intézményes” sajátságokkal jellemezhető) szakterületekkel kerül egy törvénybe – miközben ***a közművelődés elsődleges specialitása az állampolgári közösségeknek és szervezeteknek benne játszott szerepe***. Az intézmények érdekeit joggal képviselőket – függetlenül álláspontjuk korszerűtlenségétől, ideológiai tar- tézmények és a munkatársaik a fontosak (ami így még természetesen igaz), s hogy a civil szervezetek is csak akkor tudnak fejlődni, ha intézményi háttér áll mögöttük. Ám azon az alapon „helytelenítik” az intézmények és a társadalmi szervezetek szembeállítását, hogy mindenképpen az intézményeknek követelik az elsőbbséget. Ezt nevezték többen a vitában a múlt bebetonozásának. Az a polgári közhely kevesebbszer jut felszínre, hogy az egész tulajdonképpen *az állampolgárok pénzéből és értük van*, s más értelme és haszna nincs is az egésznek.

Kellemes
karácsonyi
ünnepeket
és boldog
új esztendőt
kívánunk
minden kedves
olvasónknak!

Rembrandt:
A szent család (1645)

Számvetés feltételes módban

Nézzük hát a feltételes módba tett számvetést, mit nyerhet a népfőiskola, s mit „veszíthet” a törvény. Az utóbbi fél vagy egy év vitáiban már elveszett az esély, hogy a mai európai normák szerinti, a polgárok irányába nyitott, nemzeti és demokratikus törvény szülessen. Ez majd az európai integrációs jogharmonizáció szakaszában kerül, bakancsként, újra az asztalra. Így vitaalap csak az lehetett, hogy milyen kiigazítások lehetségesek, akár a politikai akarat ellenében – s annak (azoknak) alárendelve ugyan, de marad-e talpalatnyi hely a civil kezdeményezés számára. Vereség, hogy a – részben a múlt terhétől, meg a mai pénzügyi politikától is nyögő – fetisizált intézményrendszerhez képest nem sikerült emancipálni a polgárt és közösségeit. Csak az alárendelődés viszonylatában lehetett *tárgya* a törvénynek, s nem *alanyi jogú* törvényhozóként. Nem fogalmazódott meg az intézmények és a társadalmi szervezetek közötti együttműködés, a közművelődési megállapodás nyitott feltételrendszere, s a társadalmi szervezetek költségvetési, támogatási feltételrendszere sem.

• Folytatása a 3. oldalon

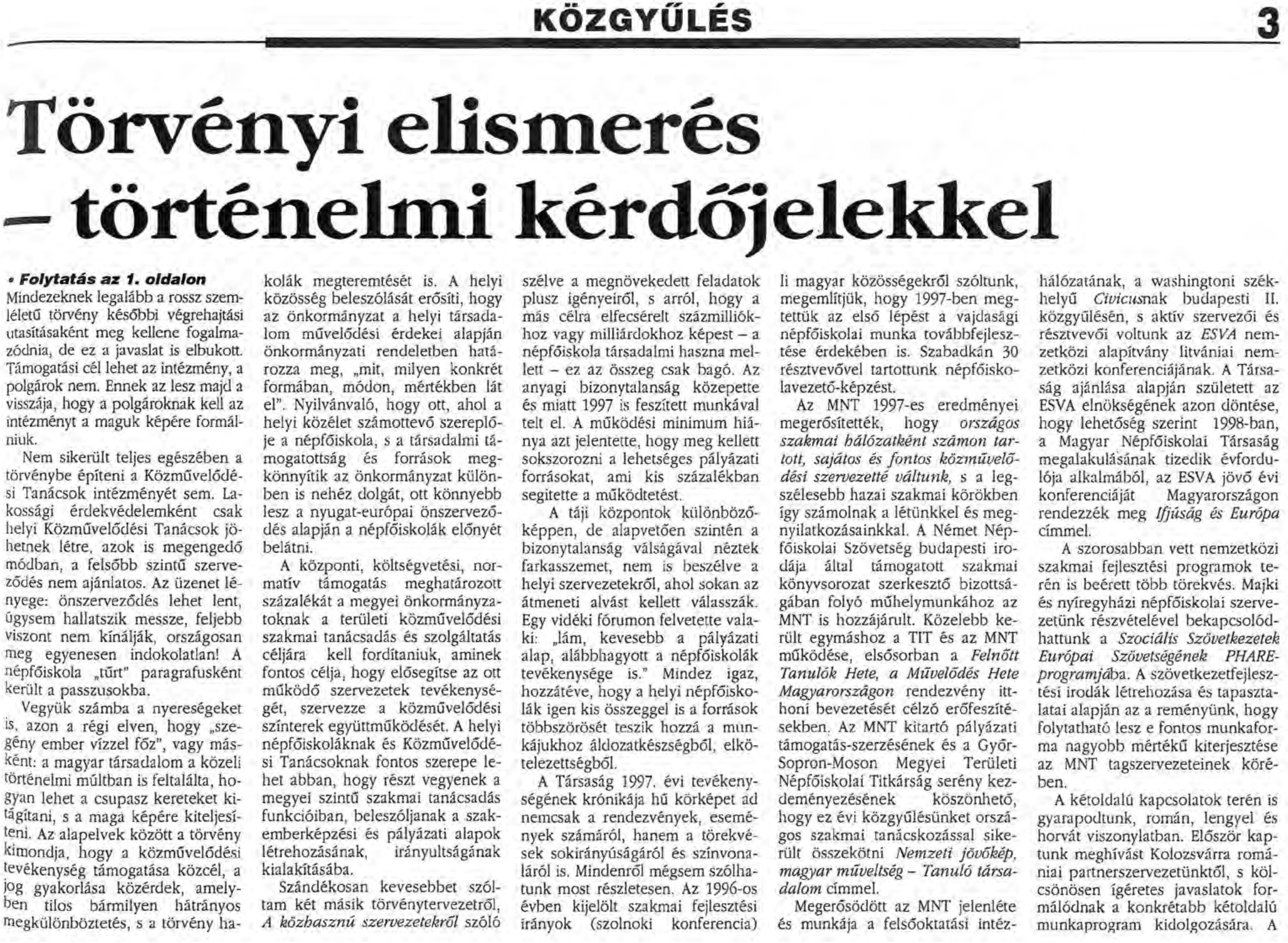

Törvényi elismerés – történelmi kérdőjelekkel

*• **Folytatás az 1. oldalon***

Mindezeknek legalább a rossz szemléletű törvény későbbi végrehajtási utasításaként meg kellene fogalmazódnia, de ez a javaslat is elbukott. Támogatási cél lehet az intézmény, a polgárok nem. Ennek az lesz majd a visszája, hogy a polgároknak kell az intézményt a maguk képére formálniuk.

Nem sikerült teljes egészében a törvénybe építeni a Közművelődési Tanácsok intézményét sem. Lakossági érdekvédelemként csak helyi Közművelődési Tanácsok jöhetnek létre, azok is megengedő módban, a felsőbb szintű szerveződés nem ajánlatos. Az üzenet lényege: önszerveződés lehet lent, úgysem hallatszik messze, feljebb viszont nem kínálják, országosan meg egyenesen indokolatlan! A népfőiskola „tűrt" paragrafusként került a passzusokba.

Vegyük számba a nyereségeket is, azon a régi elven, hogy „szegény ember vízzel főz", vagy másként: a magyar társadalom a közeli történelmi múltban is feltalálta, hogyan lehet a csupasz kereteket kitágítani, s a maga képére kiteljesíteni. Az alapelvek között a törvény kimondja, hogy a közművelődési tevékenység támogatása közcél, a jog gyakorlása közérdek, amelyben tilos bármilyen hátrányos megkülönböztetés, s a törvény ha-

kolák megteremtését is. A helyi közösség beleszólását erősíti, hogy az önkormányzat a helyi társadalom művelődési érdekei alapján önkormányzati rendeletben határozza meg, „mit, milyen konkrét formában, módon, mértékben lát el". Nyilvánvaló, hogy ott, ahol a helyi közélet számottevő szereplője a népfőiskola, s a társadalmi támogatottság és források megkönnyítik az önkormányzat különben is nehéz dolgát, ott könnyebb lesz a nyugat-európai önszerveződés alapján a népfőiskolák előnyét belátni.

A központi, költségvetési, normatív támogatás meghatározott százalékát a megyei önkormányzatoknak a területi közművelődési szakmai tanácsadás és szolgáltatás céljára kell fordítaniuk, aminek fontos célja, hogy elősegítse az ott működő szervezetek tevékenységét, szervezze a közművelődési szinterek együttműködését. A helyi népfőiskoláknak és Közművelődési Tanácsoknak fontos szerepe lehet abban, hogy részt vegyenek a megyei szintű szakmai tanácsadás funkcióiban, beleszóljanak a szakemberképzési és pályázati alapok létrehozásának, irányultságának kialakításába.

Szándékosan kevesebbet szóltam két másik törvénytervezetről, *A közhasznú szervezetekről* szóló

szélve a megnövekedett feladatok plusz igényeiről, s arról, hogy a más célra elfecsérelt százmilliókhoz vagy milliárdokhoz képest – a népfőiskola társadalmi haszna mellett – ez az összeg csak bagó. Az anyagi bizonytalanság közepette és miatt 1997 is feszített munkával telt el. A működési minimum hiánya azt jelentette, hogy meg kellett sokszorozni a lehetséges pályázati forrásokat, ami kis százalékban segítette a működtetést.

A táji központok különbözőképpen, de alapvetően szintén a bizonytalanság válságával néztek farkasszemet, nem is beszélve a helyi szervezetekről, ahol sokan az átmeneti alvást kellett válasszák. Egy vidéki fórumon felvetette valaki: „lám, kevesebb a pályázati alap, alábbhagyott a népfőiskolák tevékenysége is." Mindez igaz, hozzátéve, hogy a helyi népfőiskolák igen kis összeggel is a források többszörösét teszik hozzá a munkájukhoz áldozatkészségből, elkötelezettségből.

A Társaság 1997. évi tevékenységének krónikája hű körképet ad nemcsak a rendezvények, események számáról, hanem a törekvések sokirányúságáról és színvonaláról is. Mindenről mégsem szólhatunk most részletesen. Az 1996-os évben kijelölt szakmai fejlesztési irányok (szolnoki konferencia)

li magyar közösségekről szóltunk, megemlítjük, hogy 1997-ben megtettük az első lépést a vajdasági népfőiskolai munka továbbfejlesztése érdekében is. Szabadkán 30 résztvevővel tartottunk népfőiskolavezető-képzést.

Az MNT 1997-es eredményei megerősítették, hogy *országos szakmai hálózatként számon tartott, sajátos és fontos közművelődési szervezetté váltunk*, s a legszélesebb hazai szakmai körökben így számolnak a létünkkel és megnyilatkozásainkkal. A Német Népfőiskolai Szövetség budapesti irodája által támogatott szakmai könyvsorozat szerkesztő bizottságában folyó műhelymunkához az MNT is hozzájárult. Közelebb került egymáshoz a TIT és az MNT működése, elsősorban a *Felnőtt Tanulók Hete, a Művelődés Hete Magyarországon* rendezvény itthoni bevezetését célzó erőfeszítésekben. Az MNT kitartó pályázati támogatás-szerzésének és a Győr-Sopron-Moson Megyei Területi Népfőiskolai Titkárság serény kezdeményezésének köszönhető, hogy ez évi közgyűlésünket országos szakmai tanácskozással sikerült összekötni *Nemzeti jövőkép, magyar műveltség – Tanuló társadalom* címmel.

Megerősödött az MNT jelenléte és munkája a felsőoktatási intéz-

hálózatának, a washingtoni székhelyű *Civicus*nak budapesti II. közgyűlésén, s aktív szervezői és résztvevői voltunk az *ESVA* nemzetközi alapítvány litvániai nemzetközi konferenciájának. A Társaság ajánlása alapján született az ESVA elnökségének azon döntése, hogy lehetőség szerint 1998-ban, a Magyar Népfőiskolai Társaság megalakulásának tizedik évfordulója alkalmából, az ESVA jövő évi konferenciáját Magyarországon rendezzék meg *Ifjúság és Európa* címmel.

A szorosabban vett nemzetközi szakmai fejlesztési programok terén is beérett több törekvés. Majki és nyíregyházi népfőiskolai szervezetünk részvételével bekapcsolódhattunk a *Szociális Szövetkezetek Európai Szövetségének PHARE-programjá*ba. A szövetkezetfejlesztési irodák létrehozása és tapasztalatai alapján az a reményünk, hogy folytatható lesz e fontos munkaforma nagyobb mértékű kiterjesztése az MNT tagszervezeteinek körében.

A kétoldalú kapcsolatok terén is gyarapodtunk, román, lengyel és horvát viszonylatban. Először kaptunk meghívást Kolozsvárra romániai partnerszervezetünktől, s kölcsönösen ígéretes javaslatok formálódnak a konkrétabb kétoldalú munkaprogram kidolgozására. A tóköre kiterjed e tevékenység megvalósítására létrejött szervezetekre is. Mindenkinek joga, hogy közösséget, vagy szervezetet alakítson. Közművelődési megállapodás keretében egyesület, alapítvány, magánszemély – tehát népfőiskola is – működtetője lehet az intézménynek. Például az egyházak esetében, az adott településen az egyház saját kezdeményezésre közművelődési társadalmi szervezetet (például népfőiskolát) hozhat létre, amely jogi személy egyesületként elvállalja a közművelődési feladatkörökbe tartozó közérdekű tevékenységeket. S amennyiben a tevékenység kimeríti a közhasznú jelleget, feltételeiben pedig a szakmai kritériumokat, s mindenki számára hozzáférhető: élvezheti a törvény előnyeit. Igényt tarthat a helyi közművelődési intézmény igénybevételére, kezdeményezheti helyi intézmény alapítását, Közművelődési Tanács megalakítását, részt vehet a helyi közművelődési tevékenységben, részesedhet a közművelődésre szánt költségvetési, normatív támogatásból, a közművelődési, népfőiskolai pályázati támogatásokból.

Helyi Közművelődési Tanácsot csak a székhelyen bejegyzett jogi személyek alapíthatnak, tehát máris az egyik legfontosabb, első teendő, hogy mindazok, akik a helyi közművelődésbe való tényleges beleszólásra törekszenek, az egyesületi törvény alapján mielőbb jogi személy státuszt szerezzenek. A helyi partnerség alapján a Közművelődési Tanács komoly jogosítványokat érvényesíthet. A törvény, amikor sorba veszi, hogy a települési önkormányzatnak melyek a helyi közművelődés támogatásában a kötelező feladatai, ennek formái között megemlíti a népfőiskolai törvényről, népszerűbben a nonprofit törvényről és *a társadalmi szervezetek számára biztosított ingatlanokkal foglalkozó törvényjavaslat*ról. Mindhárom törvény elfogadott szövege alapján a népfőiskoláknak ki kell igazítaniuk alapszabályukat, s meg kell vizsgálniuk új lehetőségeiket, hogy immáron a jogállamiság bástyái között, és előnyeivel folytathassák munkájukat.

Saját házunk tája

A törvény persze nemcsak jog, hanem forrás és pénz is. Csoda nem fog történni, de megvan a remény arra, hogy a népfőiskolák nem a kisemmizés és a megmaradás mezsgyéjén tengetik tovább az életüket, mint eddig. A törvény kimondja, hogy *a központi költségvetésből működési támogatásban kell részesíteni az országos népfőiskolai szervezetet*, míg ugyanez a helyi és területi önkormányzatok esetében szintén elvárandó. A népfőiskola törvényesítése ugyanakkor jogi érv, hogy bármely más közművelődési szervezettel egyenrangúan részesedhet minden, az önkormányzatok által biztosítandó és biztosítható közvetlen és természetbeni támogatásban. A működési alapok megteremtésének minimális biztonsága mellett a pályázati céltámogatások is hatékonyabban biztosíthatók. Az MNT országos irodájának egyik legfőbb erőfeszítéseként, az 1994-es országos szintű 42 millió forintos, 1996-ra 0,5 millióra lecsökkent pályázati alapok 1997-re, a protestálások eredményeként 17 millióra emelkedtek.

A '94-es alap inflációs szinten tartása alapján is ennek 57 milliónak kellene lennie most, nem befolytatásában két kiemelkedő teljesítményt számolhatunk el ez évben. Az egyik a Sréter Ferenc Népfőiskolai Társasággal közösen rendezett *Műveltség és szaktudás a jövő társadalmában* című, Salgótarjánban rendezett országos konferencia, amely összefoglalta a népfőiskolák szakképzést segítő eddigi tevékenységét, s új utakat jelölt ki a munkaerőképzésbe való bekapcsolódási törekvéseinkben. A másik az *Ifjúsági Tagozat* saját lábra állása és önszerveződésének elindulása, amit több '97-es esemény fémjelez. Közvetlenül nem a Tagozat saját tevékenysége körébe tartozik, de a népfőiskolai generációváltást jól jelzi, hogy '97 nyarán az MNT *egyetemisták nyári gyakorlatá*nak is otthont adott. Az Ifjúsági Tagozat jól sikerült képzést tartott *Ifjúság az ezredfordulón* címmel Hantoson, s *kommunikációfejlesztő képzést* szervezett Oroszlányban. Ugyancsak az ifjúsági munka körében kell beszámolnunk a *Kárpát-medencei Nyári Népfőiskola* vállalkozásunkról, amely nyaralásidőben külön próbára tette az MNT munkabírását és szervezőkészségét. Összesen 250 fiatal vett részt az öt népfőiskolai turnusban, melyek során a magyarságismeret gyarapítása volt az egyik fő cél. A kárpát-medencei program próbatétele az összes szomszédos országban megalapozottabb kapcsolatok kialakításához vezetett, amit megerősíthet, hogy decemberben még népfőiskola-szervezőket fogadunk hospitálásra a Felvidékről, Horvátországból, Erdélyből és a Kárpátaljáról. A nyári együttlét anyanyelv és nemzeti kultúra iránt elkötelezett fiataljainak egy része figyelmes utógondozással népfőiskola-szervezővé fejlődhet saját közösségében. S ha már a határon túményekben is. Jelen voltunk és részt vettünk több fontos konferencián, így a hazai viszonylatban először megrendezett felnőttoktatás-történeti tanácskozáson Debrecenben. Jövőre közép-európai történeti konferencia lesz ugyanitt, reméljük, közreműködésünkkel. Az MNT fontos szerepet vitt az év kiemelkedő nemzetközi eseményének, az UNESCO által rendezett V. Felnőttoktatási Világkonferenciának magyarországi elő- és utómunkálataiban. Folyóiratunk elsőként és bő terjedelemben foglalkozott a konferencia előkészületeivel, s Hamburgban az Európai Közművelődési Társaság impozáns kiállítási standján az MNT volt az egyedüli magyar kiállító. A Társaság tevékeny részt vállalt a *Hamburg után* című kezdeményezésből is, közreműködvén a következő évtized során a felnőttoktatásban irányadó nemzetközi ajánlások magyarországi honosításában, programmá alakításában. Az MNT nemzetközi elismerésének betudhatóan a Közművelődés Nemzetközi Tanácsa elfogadta megívásunkat, s a hamburgi UNESCO konferencia után Budapesten a Tanács elnöksége az MNT vendégeként értékelte a világméretű találkozót és annak a felnőttoktatás egész nemzetközi mezőnye számára fontos stratégiai következtetéseit. A Tanács zárt ülései mellett alkalom nyílt arra is, hogy a hét kontinens szakemberei az MNT elnökségével, baráti találkozó keretében párbeszédet folytassanak. A munkánknak szóló elismerő szavakon túl, legbehatóbb élményükké a spontán javaslatból született hantosi népfőiskolai látogatás és helyi eszmecsere vált. Szervezetünk képviseltette magát a nem-kormányzati szervezetek világméretű kolozsvári tartózkodás alatt lehetőségünk nyílt arra is, hogy a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság közgyűlésén baráti eszmecserére kerítsünk sort honfitársainkkal. A Lengyel Közművelődési Egyesület vezetőivel, akik tavalyi bánki közgyűlésünk vendégei voltak, szakmai információcserében állapodtunk meg, folyóiratainkban rendszeresen és kölcsönösen közzétesszük egymás szakmai anyagait. Ígéretesnek induló kapcsolat és együttműködési megállapodás született horvát partnerünkkel, a Népfőiskolák és Nyitott Egyetemek Horvátországi Közösségével. Remélhetőleg kapcsolatunk az első lépések után lendületesebb fejlődésnek indul.

Minden okunk megvan arra, hogy szerényen, de öntudatosan kijelentsük: az adott viszonyok között nemcsak talpon maradtunk, hanem gazdagodtunk, fejlődtünk is. Igaz, talán nem a saját elvárásaink szerint, de a nehéz körülményekhez képest csodálkozást kiváltó munkabírással és kitartással, s a jövőt érintő és építő legfontosabb kinccsel: szellemi tőkefelhalmozással.

1998-ban lesz tíz éve, hogy az alapítók létrehozták a Magyar Népfőiskolai Társaságot. Jó ok lesz ez arra, hogy ünnepeljünk, s közben magunkba szállva számot is vessünk az elmúlt, viharos évtizeddel – amely egyben az ország gyökeres és gyötrelmes megváltozásának is a kezdete és évtizede. Értékeljünk és tervezzünk, emelt fővel. Főként azért, hogy biztonságosabb és kibírhatóbb jövőt formálhassunk, az ország sorsával szolidáris, gazdagodó művelődést, és alkotó nemzeti közszellemet.

Sz. Tóth János

* * *